

Raikkülas Paka mäel juuni keskel mängitud “Libahundi” näitemängu vaatas teiste seas kolm Raplamaa meest. Teatrikülgede palvel panid nad kirja selle, mis mõtteid nähtu neis tekitas. Libahunti vaatasid ja sellest kirjutavad kunstnik, ajakirjanik ja lavastaja.

Hunt on vaba. Teeb, n

Libahunt – inimene hinge nahas

Valter Uusberg

“Libahundi” etendus on asetatud Paka mäele, mille püstine dekoratiivsus – hele paerinnatis tumedas rohus, õhtupäikeses, puhtalt välja joonistuvad kase- ja männitüved sünkja kuusiku taustal, mõni rändrahn ja kannust ladvani kuivanud kuusk, näitlejafiguuridega täiendatult, meenutavad motiive rahvusromantiliselt sümbolistlikelt maalidelt. Näiteks Akseli Gallen-Kallela “Kullervo needmine” 1899 jt, kus dekoratiivne ja konkreetne, figuur ja loodusemotiiv maagilise teraviku moodustavad.

Vaatemängu kulgedes moodustub mäele tähendusriikas vertikaal. All-ees suurplaanid ja suhete süvakihid, kõrgemal-keskel tegevuse ja avatud konflikti ala, üleval kollektiivse argiteadvuse, aga ka ajast vabanenute teispoolduse ala. Seda toetab õhtupäikese „valgusrežiin”, mis nagu tellitult kogupildist mõned tähendusrikkamad kohad ootamatult esile toob.

Teema – hingel on kitsas
Indiviidi lootusetu seotus sotsiaalse ümbrisega. Ta on ühtlasi selle osa ja vastand ühekorraga, sotsiaalsus tõmbab ja tõukab teda üheaegselt. Kehalis-kollektiivse olemise ning hingelis-individuaalse olemise programmi erinevad. Hingel on alati kitsas, individuaalsel pole ruumi, tunded ja loovus kärbuvad.

Sotsialiseerumise tulemuseks on atrofeerunud inimene. Vastik ja ajast aega korduv lugu. „Te olete mind toinud ja katnud, kuid armastanud mitte!” ütleb leidlaps Tiina, Katariina Lauk, kasuperele näkku.

Ühiskonda sobitumine seisneb kohanemises, reeglite omandamises ja nende äraseedimises. „Libahunt” algab ehmatava kujundiga – rõõmsat ja õpihimulist last, kelle meeled maailmale avatud, õpetatakse lugema mida tehes – käsulaudu veerides.

Käsulaudade veerimisega on Marile kujundatud pisike ja praktiline hing, mis ei talu pikki mängulisi ja etteaimamatuid olukordi. Haruldase täpsusega näitab Külli Teetamm, nutuvõru suu ümber, kuidas tema Marit Tiina mängija- ja loo-

Tänu Katariina Laugule tuleb Tiina-libahunt lahedasti meie keskele ja kõrvale. Ei mingit filmi-Tiina mulatitari kisheed. Rängad lapsetraumad, kõrgendatud kiindumusvajadus, madal impulsikontroll – vist nii ütleksid eriala asjatundjad. Veidi küüniline, aga seda sadistlikumalt mõjub Tiinale vastanduv lame praktitsism. Siis ja praegu.

JAAN KURMI foto

jaloumus vihastab. Kui tuttav ja tänapäevane.

Sulane Jaanus, Väino Rast, ja külatola Andres Liivak on ühest puust mehed. Üks tegutseb ülalpildis küla „meedia” (veelkordne tõestus, et meedia eelistab tegelikkuse keerukusi tõlgendada labastes vormides), teine ütleb kitsamas ringis välja ellujäämise tõesid. Nemad on Tiina-idee tegelikud vastandid – hingetud, praktilised, labased ja ohtlikud.

Naised käivitavad elu ja näitemängu

Etendus läheb tugevalt käima hetkest, kui Lii Tedre Tammaru perenaisena võtab pikemalt rääkida libahundist kui eestlaste maailmapilti kuuluvast püsinähtusest. Teksti andmise ajal tuleb näitleja publiku sekka, kunstilisest ruumist argiruumi. Vahel mõjub selline võte asjana iseeneses, siin mitte. Enne kui käivitub etenduse sõnaline pool, jõuad märgata Lii Tedre pingestatud vokiitallamist ja ainitist ilmet – täpset vastet mingi kõrgema kokkuleppe ajel armastuse ja rõõmuga toimivale olemisele.

Kui näitleja liigub monoloogiga meie vahel, puudutab meid lisaks Kitzbergi suurepärasele tekstile veel midagi – tõdemus, et elupraktika tõlgendused, olgu need nii absurdseid kui tahes, kanduvad just naisliini pidi vääramatult põlvest põlve. Tammaru vanaema Helene Vannari hilisem monoloog Indrek Pangsepa Margusele võtab selle veel kord kokku.

„Libahunt” on naiste tükk.

Meestel on täita süsteemi kohalolu markeeriva nähtamatu ja nähtava jõu tähistajate roll. Seda nii Kitzbergi tekstis kui ka Andres Lepiku lavastuses. Lüürilist ruumi pole meestele kuigi palju antud, nii ei kutsuta meid neile ka ülearu kaasa elama.

Tammaru peremehel, Margus Mikomägil, soojal ja kaastundlikul mehel pole lihtne muutuda valjuks ja käskivaks patriarhiks, kes süsteemi surve all Tiina kaitsvast kodust välja tõukab. Mis toimub tema sisemuses tegelikult, seda võime üksnes aimata. Ka Pangsepa Margusel on õigus jääda üheplaaniliseks – tema mäss süsteemi vastu pole nii oluline kui Tiina oma.

Armastuseta olemise valu

Lõpupildis mees- ja naisliinide sõnumid kattuvad – kõik kannatavad, kõik on kergemalt või rängemalt haiget saanud, kõik väärivad kaastunnet, ka meesliin, sulasest Marguseni.

Marguse ja Mari napp dialoog on ängistavalt täpne – rõõmutu, armastuseta olemise taak. Mis sest, et algab ju uus ring, aga rõõmsat ja õpihimulist potentsiaali nagu esimeses pildis siin enam ei ole.

Andres Lepikul ja trupil on Paka mäe lavastuses õnnestunud kohe esimestest minutitest luua ängistusest ja kaastundest kantud atmosfääri. Pinge säilib ka piltide üleminekuid kähistava regilaulu ajal ega lange harrastajate esitatud küla kollektiivset vaimu väljendavates massistseenides. Asjale tulevad kasuks tugev laulukoor, lihvitud liikumine ja täpsed detailid.

Pole ju asi vanadest tublidest Tammaru-aegadest suurt muutunud. Kui poosidest, maneeridest, poliitilisest korrektsusest, omakaupüüdlisest võltskäitumisest täidetud avalikku ruumi ilmuks ühtäkki ei tea kust avatud, kaitsetu, oma enese hinge ihukatte ja sõnumina kasutatav isik, leiduks pärast üllatuspausi kindlasti mõni lahe loll, kes kõigi nimel parastavalt kriiskaks: „Näe, libahunt!” Ängistuse haripunktides inimlik väljendusviis ammendub ja vallandub ulgumine. Paka mäe vertikaalile tõmmatakse ulgumisega horisontaal peale – ulutakse servadel, metsas, võimalusel mitte teiste silme all.

Jaan Urvet: “Eraldi kulgevad lood sidusid tervikuks peremees-perenaine, istudes esimese metsastseeni ajal liikumatult laua taga, pilk publiku kohale kaugusse suunatud. Näitlejate liikumatus pingestas mäeveerul toimuvat põhistseeni ning aimatavaks sai ka Tammaru rahva suhe selja taga toimuvasse. See pinge kandis. Sellist staatilist ühesolemist ja kohalolekut muu laval toimuvaga oodanuks veelgi enam.”

Foto erakogust

Peremees ja perenaine libahundimängus

Tõnis Tõnisson

Kirjandusteadlased kinnitavad, et August Kitzbergi “Libahunt” kirjeldab kahe vastandliku ellusuhtumise kokkupõrget pärisorjuseaja olustikus. Läbi aegade on sellest vastandumisest otsitud (ka leitud) vabadusaate ja konformismi konflikti. Ometi annab tekst palju enam tõlgendamisvõimalusi.

Tegelikult on nii, et kui vabadus on lõpuks kätte võidetud, muutub vabadusaate mõistmine järjest raskemini mõistetavaks – söönu ei tea ju, mida kujutab endast nälgjatunne ja tervele on võimatu selgeks teha, mida tähendab haigeolemine.

Tänases kontekstis võimendub “Libahundis” järjest selgemalt teistsugususe ehk ebanormaalse ja harjumuspärase, ehk siis normaalse vastandumine, mis on olnud ja jääb veel kauaks ühiskondlikest formatsioonidest sõltumatuks inimesse kodeeritud konfliktiks.

Välisukse kolksumine ei vii läbi elamuste kambrisse

Me ei armasta teistsuguseid. Me võime rääkida tolerantist ja näidelda tolerant, aga oma sisemuses jääme ikkagi teistsuguste suhtes tõrjuvateks. Püüdsin pärast Paka mäel nähtut ette ku-

jutada, kuidas võiks välja näha “Libahunt”, mille Tiina ei ole mitte nõia, vaid aidsihaige naise üsast sündinud laps ja kuidas võiksid jaanitulelised reageerida, kui Mari teataks avalikult, et mitte ainult Tiina ema ei olnud haige, vaid ka tüdruk ise on ohtlik.

Mida tunneksime, kui Mari hüüab nuttes Margusele: “Oma hinge laotaksin ma sinu teeraja peale, et aga sinul pehmem oleks astuda! Surra võiksin ma sinu eest, aga aidsihaigele ei või ma sind jätta! Ma ei või mitte!” Kes teab, kuidas kujutab endast nälgjatunne ja tervele on võimatu selgeks teha, mida tähendab haigeolemine.

See käsitlus võiks avada meie jaoks ka Tammaru pere hoopis teises valguses. Tolles vabaduse-ihaga ja orjameelsuse tülis etendab pere siiski rohkem statisti rolli. Loomulikult on just Tammaru vanad ja noored kogu situatsiooni võtmeks, millega avatakse konflikti välisukse, mis tähendab seda, et kambriks (ehk inimeste isiklikud läbielamised) jäävad ikkagi varju. Neid nagu ei olekski.

Tüdrukutirtsust naise kas-

vatanud Tammarudele on Tiinast loobumine umbes sama lihtsaks tehtud nagu on seda vana aukliku labaku äraviskamine. Ometi ei saa see nii lihtne olla – peab olema väga julm ja ükskõikne, et elusast inimesest nii lihtsalt loobuda.

Agas Tammarud ei ole ju kogu aeg sellised olnud – nad on seda last kasvatanud, toinud ning hoidnud võrdselt Marguse ja Mariga. Tiinal ei ole lahkudes põhjust neile ette heita, et temasse on kogu aeg kuidagi teistmoodi suhtutud. Ta saab ainult öelda: “Viiletsad! Teil ei ole julgust ega jõudu, armastust ega usavust – midagi ei ole teil!”

Teil ei ole julgust, jõudu ega armastust!

Raske uskuda, et julguse ja jõu puudumine teeb olematuks ka kõik ülejäänud tunded. Andres Lepiku lavastuses võis täheldada üsna selgelt vastandlike tunnete olemasolu. Teise etenduse kõige mõjusama rolli tegi Tammaru perenaisena Lii Tedre ja talle sekundeeris hästi peremehena Margus Mikomägi. Peremees oli see, kes tõi Tiina majja ja etenduses oli tunda, et ta suhtub tüdrukusse üldse soosivalt. See laps on talle päritolust sõltumata meeldinud.

Samas ei varja perenaine